

MAP01

AGENDA STEDENBOUW *Interviews*

Tjerk Ruimschotel

Miranda Reitsma

Leo Versteijlen

Mariet Schoenmakers
Wiebe Oosterhoff

Henk Ovink

Ton Schaap
Zef Hemel

Han Beumer

Hans Leefflang

Peter Kuenzli

Robert Broesi

Anco Schut
Roy Bijhouwer

Florian Boer
en Dirk van Peijpe

Hilde Blank

Joks Janssen

Jack Hock

Peter Kuenzli

Kennis, kennis, kennis... is cruciaal voor de toekomst. Transformatieopgaven leggen een enorm, onbekend werkteerrein bloot.

Nederland heeft een lange traditie in het ontwerpen en uitvoeren van ruimtelijke transformaties. Maar de complexiteit en differentiatie van de huidige transformatieopgave is ongekend, aldus Peter Kuenzli directeur Gideon Consult. Steden, industriegebieden, platteland en kust- en rivierengebieden zullen allemaal – moeten – veranderen. Een stedenbouwkundige opgave die zijn weerga niet kent. Maar waarop opdrachtgevers en stedenbouwers nog niet voldoende zijn voorbereid.

Kuenzli is zijn carrière begonnen in de stadsvernieuwing. Als consulent van het Landelijk Ombudsteam Stadsvernieuwing heeft hij jaren zij aan zij met bewonersgroepen gewerkt in de volkshuisvesting. Daarna heeft hij bijna twee decennia directie gevoerd voor twee grote ontwikkelende woningcorporaties, eerst in Groningen, daarna in Rotterdam. Kuenzli is naar eigen zeggen, vanuit de volkshuisvesting toegegroeid naar de stedenbouw. 'Kern van mijn opdracht was en is eigenlijk nog steeds, hoe je gebieden kan creëren waar men met plezier en naar eigen wil kan leven. Een opgave die, zo leerde ik al snel tijdens het werken in vele kwetsbare wijken, slechts deels een vastgoedopgave is. Prettig wonen in een populaire buurt of wijk houdt niet op bij de voordeur. Sterker nog, in zekere zin begint het pas daar. En zo verbreedde ik mijn werkteerrein al snel naar de voorzieningen, de openbare ruimte, de infrastructuur, de economie. Wonen als complete opgave.'

'Dat is nog steeds de opgave waar wij in Nederland voor staan. Met het grote verschil dat de transformatieopgave zich niet meer beperkt tot steden zelf, maar zich uitstrekt tot het platteland en de kust- en rivierengebieden. Hoewel dit wezenlijk verschillende opgaven zijn, zijn er ook enkele duidelijke overeenkomsten. Architectuur interesseert mij in dit verband eigenlijk maar weinig. De kritiek op Belgische toestanden in Roombeek (Enschede) glijdt dan ook van mij af. Bij transformatie gaat het om het plegen van interventies die mooi oud kunnen worden, die moeiteloos mee kunnen bewegen met de behoeften van de eindgebruikers. En dan gaat het om stedenbouw. Om functionaliteit en functiemenging. Om infrastructuur. Om een toekomstbestendige structuur. Met als voortschrijdend inzicht dat Nederland inmiddels een stabiliserende en krimpende bevolkingsomvang kent en klimaatverandering bestendig moet worden.'

Analyse, visie, implementatie en uitvoering

Kuenzli: 'Stedenbouw is voor mij in eerste instantie een dienend beroep. De stedenbouwer zal meervoudig onderzoek moeten doen, met veel aandacht voor de morfologie van een gebied en de sociaaleconomische karakteristieken en potenties, zeker ook gezien vanuit de concurrentiekracht ten opzichte van de omgeving. Met behulp van dit onderzoek en oriëntatie op de markt zal de stedenbouwer vervolgens strategieën moeten aanreiken voor de langere termijn en deze uitvoerbaar moeten maken. De bekende vierdeling analyse – visie/strategie – implementatie – uitvoering is voor mij de kern van de stedenbouw.'

'Na een periode waarin onderzoek bijna een verboden woord was, bespeur ik nadrukkelijk een herwaardering voor het *survey*. Zelf heb ik daar als (gede-

Transformatie
Roombeek Enschede

legeerd) opdrachtgever overigens altijd een grote waarde aan toegekend. Kennis van de specifieke sociaaleconomische en sociaal-culturele context is een voorwaarde. Maar ook technische en organisatorische kennis en *know-how* zijn onontbeerlijk. Juist om vanuit de analyse en de visie/strategie tot een gecontroleerd en haalbaar implementatie- en uitvoeringsproces te kunnen komen.' 'Analyse, visie/strategie, implementatie en uitvoering vergen verschillende competenties. Ik constateer dat veel opdrachtgevers en opdrachtnemers een enorm tekort hebben aan kennis, inzicht en implementatiekracht. Dit is dé valkuil voor de transformatie van ons land.'

'Door de bouw van de Vinexwijken vooral aan de markt en de corporatiesector over te laten, is de stedenbouwkundige traditie bij gemeenten – enkele uitzonderingen daargelaten – compleet verdwenen. Markt en corporatiesector spreken volop over 'gebiedsontwikkeling'. Maar het denken en handelen, lijkt toch eerder ingegeven te zijn door vastgoedontwikkeling dan door integrale waardeontwikkeling van gebieden. Grote woorden versus een sectorale praktijk. Gelukkig zie ik bij een aantal stedenbouwkundige en landschappelijke bureaus nog wel de noodzakelijke kennis en ervaring terug. Maar om deze ten volle te kunnen ontsluiten, komt het ook aan op professioneel opdrachtgeverschap. Op het vormen van goede teams. Op het stellen van de juiste vragen en het creëren van de juiste condities.'

Regiospecifieke oplossingen

'Stedenbouw is als vak niet wezenlijk veranderd. Wel is de context waarbinnen stedenbouw moet worden bedreven complexer geworden. Zo trof ik rond de herontwikkeling van vliegveld Twente de situatie van een verzadigde markt aan. En dus was de vraag hoe met een minimaal programma een vliegwiel voor de regio kon worden gecreëerd. Een vraag die zich op vele andere plekken in het land aandient.'

'In de planvoorbereiding hebben wij dan ook veel tijd en geld gebruikt om partijen intensief te betrekken bij onze analyses en verkenningen, vanuit de grondgedachte dat de overheid als opdrachtgever voor de herontwikkeling van vliegveld Twente afhankelijk is van de know how, het ondernemerschap en het kapitaal uit de streek. Het aanspreken en prikkelen van ondernemers heeft tot grote verrassingen geleid. Zo zaten wij behoorlijk in onze maag met twaalf grote munitiebunkers op het terrein. Totdat zich een ondernemer aandienende, die in deze munitiebunkers de ideale omstandigheden zag om natuurrijpe kazen en hammen te ontwikkelen. Kazen en hammen die in een hoger prijssegment op de markt worden gezet waardoor ook boeren uit de streek meer betaald krijgen voor hun ingrediënten. Zo leveren de bunkers geld en werk op. Juist door specifiek te worden en aansluiting te vinden bij het ondernemerschap in de streek. De stedenbouwkundige opgave is vervolgens om tot een ontwerp te komen waarin dit nieuwe programma in een bredere en toekomstbestendige structuur wordt geplaatst. Hoe deze functieverandering integreren met natuurversterking, recreatieve kwaliteiten en de luchthavenactiviteiten? Het stedenbouwkundig product is dan uiteindelijk een programmatisch, ruimtelijk, financieel en uitvoerbaar kader. Opdat ik over pakweg honderd jaar kan terugkeren naar vliegveld Twente en kan zeggen: het is goed. Stedenbouw is in mijn ogen een vorm van rentmeesterschap.'

De noodzaak van precisie

'Stedenbouwkundigen beschikken over de uitzonderlijke kwaliteit om verleidende beelden te creëren, waarmee je als opdrachtgever het verhaal kan

Bernard Colenbrander, Aris Lengkeek, *Op locatie, Enschede na de vuurwerk-ramp*, *Kroniek van de wederopbouw 3*, Rotterdam 2008
www.010.nl

vertellen. De kracht van een beeld is ongeëvenaard. Maar dit is slechts een onderdeel van het metier. Achter het verleidelijke beeld moeten een analyse, verschillende ruimtelijke modellen en inrichtingsplannen schuil gaan. Ik kan niet genoeg het belang van deze inrichtingsplannen benadrukken. Dit zijn vooral technische kaarten, waarop in een grote mate van precisie is uitgetekend of een bepaalde ruimtelijke interventie ook echt kan. Het gaat dan, om het voorbeeld van vliegveld Twente nog eens aan te halen, om veiligheidscontouren, aanvliegeroutes, maar ook om hoofdriolen, kabels en leidingen. Om het laten passen van bestemmingen op de kwaliteit van de ondergrond en aanwezige milieubelemmeringen. Zonder deze kennis is het geen stedenbouw.' 'Stedenbouw moet kunnen schakelen op en tussen alle schaalniveaus. Elk schaalniveau moet bekend en doorleefd zijn. Dat moet een opdrachtgever eisen.' 'Helaas is de stedenbouw door het succes van de architectuur juist op dit punt gedevalueerd. De misvatting is ontstaan dat een architectonische opgave hetzelfde is als een stedenbouwkundige opgave. In mijn opvatting zijn architectuur en stedenbouw, naar aard en persoonlijkheid, compleet andere disciplines. De architectuur is om het wat clichématig te zeggen, snel, dia-achtig en veel meer onderhevig aan wisselende smaak. De stedenbouw is dienend, precies op onderdelen en ruimte latend waar dat kan en meer op lange termijn gericht.'

Blame the architect
designspolitics.
worldpress.com
→ 139

Veel meer stedenbouwers nodig

'Kennis, kennis, kennis. En weten deze kennis toepasbaar te maken. Dat is cruciaal om de ongekende transformatieopgave aan te gaan. En deze kennis die zich uitstrekt van sociaaleconomische, sociaal-culturele tot civieltechnische kennis, ontberen wij nu grotendeels. Voor de opleidingen ligt hier een grote verantwoordelijkheid. Ik denk dat wij in Nederland, maar zeker ook voor het buitenland, veel meer stedenbouwkundigen nodig hebben dan nu van de universiteiten en hogescholen komen. De opleidingen zullen in plaats van enkele tientallen per jaar enkele honderden per jaar moeten afleveren. Daarnaast gaat het om bijscholing van al degenen die nu al met stedenbouw bezig zijn. Zelf heb ik na mijn studie in Delft een korte en intensieve opleiding genoten bij het topinstituut in Fontainebleau waarvan ik tot de dag van vandaag plezier heb. Opdrachtgevers en opdrachtnemers moeten het nu doen met vrijblijvende en nietszeggende studiedagen. Hier ligt nog een wereld te winnen, waarbij het programma stedenbouw van het Sfa een aanzet kan leveren.'